

ДОПОВІДЬ ЩОДО СИТУАЦІЇ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

1 СЕРПНЯ 2021 – 31 СІЧНЯ 2022

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ
УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА

Україна

Зміст

Зміст	2
I. Резюме.....	1
II. Методологія УВКПЛ	3
III. Вплив бойових дій	5
A. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення	5
Втрати серед цивільних осіб	5
Жертви серед цивільних осіб за весь період конфлікту	6
Пошкодження цивільних об'єктів унаслідок бойових дій.....	6
B. Вплив конфлікту і COVID-19 на населення в зоні конфлікту	7
Свобода пересування	7
Право на соціальне забезпечення	7
Інтеграція ВПО.....	8
Реєстрація народження та смерті.....	8
Права на житло, землю та майнові права.....	8
Правосуддя перехідного періоду	9
IV. Право на свободу та особисту недоторканність.....	10
A. Доступ до місць тримання під вартою	10
B. Свавільні затримання, катування та жорстоке поводження.....	10
V. Відправлення правосуддя.....	12
A. Відправлення правосуддя.....	12
B. Відповідальність за порушення прав людини	13
Відповідальність за тяжкі порушення прав людини, вчинені в контексті збройного конфлікту	13
Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані та насильство в Одесі 2 травня	14
VI. Громадянський простір та основоположні свободи.....	14
A. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання	14
B. Свобода думки та вираження поглядів	15
C. Право на участь в управлінні державними справами	16
D. Дискримінація, насильство і прояви нетерпимості.....	16
VII. Не залишати нікого осторонь – економічні та соціальні права	17
A. Бездомні особи	18
B. Особи з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності	19
VIII. Права людини в Автономній республіці Крим та місті Севастополі, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією	20
A. Право на свободу та особисту недоторканність.....	20
B. Право на мирні зібрання.....	21
C. Свобода пересування	21
IX. Технічне співробітництво та розбудова спроможностей	22
X. Висновки та рекомендації	23

I. Резюме

1. Ця тридцять третя доповідь Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні охоплює період з 1 серпня 2021 року до 31 січня 2022 року. Вона підготовлена за результатами роботи Моніторингової місії Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні.¹
2. Звітний період цієї доповіді передував збройному нападу Російської Федерації на Україну, який розпочався 24 лютого 2022 року. Серйозні порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права, що виникли внаслідок цього нападу, будуть висвітлені в інших публікаціях УВКПЛ, зокрема, у тридцять четвертій доповіді про ситуацію у сфері прав людини в Україні.
3. Упродовж звітного періоду УВКПЛ зафіксувало 49 жертв серед цивільного населення (11 загиблих і 38 поранених), що на 21 відсоток менше як порівняти з попередніми шістьма місяцями. Тридцять дві жертви серед цивільного населення стали результатом збройних зіткнень, 78 відсотків із них було зафіксовано на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», 22 відсотки – на території, яка контролюється Урядом. Більшість із них сталася із серпня до листопада 2021 року, значно менше жертв серед цивільного населення було зафіксовано в грудні 2021 року й січні 2022 року.
4. Кількість безпекових інцидентів, унаслідок яких постраждали цивільні об'єкти (об'єкти цивільної інфраструктури та цивільне житло), також суттєво зросла, хоч і зі значним спадом у грудні 2021 року-січні 2022 року. Ці інциденти ставили під загрозу життя цивільних осіб, а також порушували їхнє право на житло.
5. Конфлікт і далі впливав на понад 3,4 мільйони цивільних осіб, зокрема, через пов'язані з COVID-19 обмеження на пересування, запроваджені, головню, озброєними групами. Як наслідок, ці обмеження на 95 відсотків скоротили кількість перетинів лінії зіткнення на сході України проти аналогічного періоду 2019 року. Обмеження свободи пересування також вплинули на право на освіту, сімейне життя, здоров'я, роботу, соціальне забезпечення, достатній життєвий рівень, доступ до судових матеріалів і документів відділів реєстрації актів цивільного стану.
6. УВКПЛ вітає рішення Кабінету міністрів щодо прийняття Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб на період до 2024 року. Проте УВКПЛ занепокоєне тим, що Закон «Про державний бюджет України на 2022 рік» не передбачає фінансування довгострокових житлових рішень для найбільш уразливих ВПО, які мешкають у колективних центрах.
7. УВКПЛ вітає запуск системи «Електронний суд», яка має підвищити доступність судів для мешканців території, яка контролюється озброєними групами. УВКПЛ вкотре закликає Уряд України запровадити адміністративний порядок реєстрації народжень та смертей на території, яка контролюється озброєними групами.
8. УВКПЛ вітає спрощення механізму отримання компенсації цивільними особами, житло яких на території, яка контролюється Урядом, було зруйновано внаслідок бойових дій. УВКПЛ із жалем зазначає виключення мешканців території, яка контролюється озброєними групами, та ВПО з цього механізму, оскільки він поширюється лише на мешканців території, що контролюється Урядом, які залишилися в населеному пункті, де було зруйноване їхнє житло. Аналогічно, УВКПЛ вітає реєстрацію законопроектів, що запроваджують компенсацію за все втрачене

---

¹ ММПЛУ була направлена в Україну 14 березня 2014 року для моніторингу ситуації з правами людини на всій території України, з особливою увагою до Автономної Республіки Крим, східних і південних регіонів України, та подання відповідних доповідей і внесення рекомендацій Урядові та іншим сторонам щодо розв'язання проблем у галузі прав людини. Докладніше див. Рада ООН з прав людини, Доповідь Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні, 19 вересня 2014 року, A/HRC/27/75, пп. 7-8, доступна за посиланням www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf.

майно, але із жалем зауважує, що вони також виключають мешканців території, яка контролюється озброєними групами.

9. УВКПЛ вітає рішення Кабінету міністрів від 25 січня 2022 року про відкликання з Верховної Ради проекту закону «Про основи державної політики перехідного періоду» та закликає органи державної влади дотримуватися міжнародних стандартів під час подальшої розробки політики чи законодавства стосовно перехідного періоду.
10. УВКПЛ і далі користувалося безперешкодним доступом до офіційних місць тримання під вартою на території, яка контролюється Урядом, за винятком одного випадку, коли доступ до затриманого у зв'язку з конфліктом, який перебуває під вартою в Службі безпеки України (СБУ), було надано із затримкою.
11. Хоча в серпні 2021 року УВКПЛ був наданий конфіденційний доступ до двох чоловіків та двох жінок у Луганському СІЗО на території, яка контролюється самопроголошеною «Луганською народною республікою»,² у подальші місяці доступ не надавався, а запити відхилялися на підставі обмежень, пов'язаних із COVID-19. УВКПЛ задокументувало 12 випадків свавільного затримання у зв'язку з конфліктом на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», включно з тим, що стався у 2021 році. Брак доступу до місць тримання під вартою, як і раніше, спричиняє серйозну стурбованість УВКПЛ на тлі отриманих УВКПЛ вірогідних заяв про катування та жорстоке поводження в низці установ.
12. УВКПЛ стурбоване тим, що розслідування за заявами про катування загалом залишаються неефективними. Це особливо стосується раніше задокументованих випадків, пов'язаних із вірогідними твердженнями про те, що співробітники та співробітниця СБУ вчиняли катування та жорстоке поводження. Багато розслідувань, або були закриті, або не досягали суттєвих результатів протягом багатьох років.
13. УВКПЛ високо оцінює зусилля Уряду щодо переслідування за воєнні злочини. Водночас УВКПЛ також із жалем зауважує, що Президент України досі не підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень міжнародного кримінального та гуманітарного права».³
14. УВКПЛ, як і раніше, стурбоване тим, що «суди» самопроголошених «республік» і далі «засуджують» людей за злочини, пов'язані з конфліктом, під час провадження, які не відповідають міжнародним стандартам справедливого судового розгляду. Ухвалення вироків за таких умов може дорівнювати воєнному злочину.⁴ Упродовж звітнього періоду УВКПЛ зафіксувало ухвалу таких «вироків» 22 чоловікам та 2 жінкам.
15. УВКПЛ також стурбоване надмірним застосуванням судами запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях у спосіб, який може дорівнювати свавільному обмеженню свободи.
16. УВКПЛ зафіксувало подальші випадки нападів та погроз на адресу журналістів та журналісток, зокрема, блогерів і працівників та працівниць ЗМІ, у зв'язку з їхньою професійною діяльністю. УВКПЛ також із занепокоєнням зауважує на практику тримання журналістів та журналісток під вартою як очевидну помсту за їхню професійну діяльність.
17. УВКПЛ здійснює моніторинг впливу санкцій, запроваджених українськими органами влади, які призвели до закриття трьох телеканалів. Тоді як із погляду прав людини протидія тероризму, захист національної безпеки та громадського порядку є правомірною метою держав, УВКПЛ особливо стурбоване тим, що рішення, прийняті Радою національної безпеки і оборони України (РНБОУ) за звітний період,

---

² Далі окремо – «Донецька народна республіка» і «Луганська народна республіка», і разом – самопроголошені «республіки».

³ УВКПЛ звертає увагу на те, що відповідно до параграфів 2 і 3 статті 94 Конституції України, закон мав бути підписаний та офіційно оприлюднений, оскільки Президент не повернув його до Верховної Ради України для повторного розгляду впродовж п'ятнадцяти днів.

⁴ Див. УВКПЛ, *Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом в Україні, квітень 2014 – квітень 2020, п.33*
<https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine-admin-justice-conflict-related-cases-en.pdf>.

дорівнюють невинуватому обмеженню права на свободу вираження поглядів, оскільки вони не були прийняті незалежним органом і не відповідають принципам необхідності та пропорційності. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», УВКПЛ і далі помічає брак медіаматеріалів, що критикують або відрізняються від офіційної позиції «республік» із різних питань.

18. УВКПЛ стурбоване тотальним браком відповідальності за минулі напади на поселення ромів, зокрема, напади в селі Лоцинівка Одеської області у 2016 році та в селищі Вільшани Харківської області у 2017 році. УВКПЛ вітає збільшення кількості публічних виступів Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини із засудженням мови ворожнечі, проте звертає увагу на нестачу будь-якої законодавчої бази для заборони підбурювання до насильства, ворожнечі та дискримінації.
19. УВКПЛ, як і раніше, стурбоване становищем бездомних осіб на всій території країни. У п'ятьох областях України досі немає притулків державної чи комунальної форми власності. Крім того, стурбованість спричиняє становище осіб з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності в закладах тривалого догляду, де поширені порушення, зокрема, права на повагу до приватного й сімейного життя.
20. В Автономній Республіці Крим і місті Севастополі, Україна, окупованих Російською Федерацією (Крим), влада Російської Федерації⁵ запроваджує подальші значні обмеження на здійснення права на мирні зібрання. Упродовж звітнього періоду щонайменше 184 особи було заарештовано під час участі в мирних зібраннях. УВКПЛ задокументувало випадки тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом, насильницького зникнення, катування та інших видів жорстокого поводження, скоєних Федеральною службою безпеки Російської Федерації.
21. Протягом звітнього періоду УВКПЛ здійснювало технічне співробітництво для розбудови спроможностей Уряду України щодо зміцнення стандартів прав людини у сфері державного врядування. УВКПЛ передавало свої технічні знання Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, обласним і місцевим адміністраціям, військовим і правоохоронним органам, громадянському суспільству, зокрема, правозахисникам та правозахисницям. УВКПЛ, як і раніше, надавало допомогу особам з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності для поновлення їхньої дієздатності та передало Омбудсмену ще десять справ.

II. Методологія УВКПЛ

22. Доповідь ґрунтується на інформації, отриманій за результатами 83 виїздів на місця, 11 відвідувань місць тримання під вартою, моніторингу 97 судових засідань, 23 зібрань, 38 відвідувань закладів із догляду та притулків та 1125⁶ інтерв'ю з жертвами та свідками порушень прав людини, а також із родичами жертв та їхніми адвокатами, представниками Уряду, громадянського суспільства та іншими співрозмовниками. Інформація для доповіді також отримувалася через аналіз судових документів, офіційних звітів, відомостей із відкритих джерел та інших відповідних матеріалів. Висновки ґрунтуються на перевірній інформації, зібраній із первинних та вторинних джерел, які оцінені як надійні та правдиві. Висновки включаються до доповіді за умови, що дотримано стандарт доведення, який передбачає наявність «достатніх підстав», а саме тоді, коли, спираючись на сукупність перевіреної інформації, звичайні розсудливі спостерігачі мали би достатні підстави вважати, що описані факти дійсно мали місце, і коли робляться правові висновки, що ці факти відповідають усім елементам складу порушення. Хоча УВКПЛ не може надати вичерпного викладу всіх порушень на території України, воно отримує та перевіряє інформацію через низку

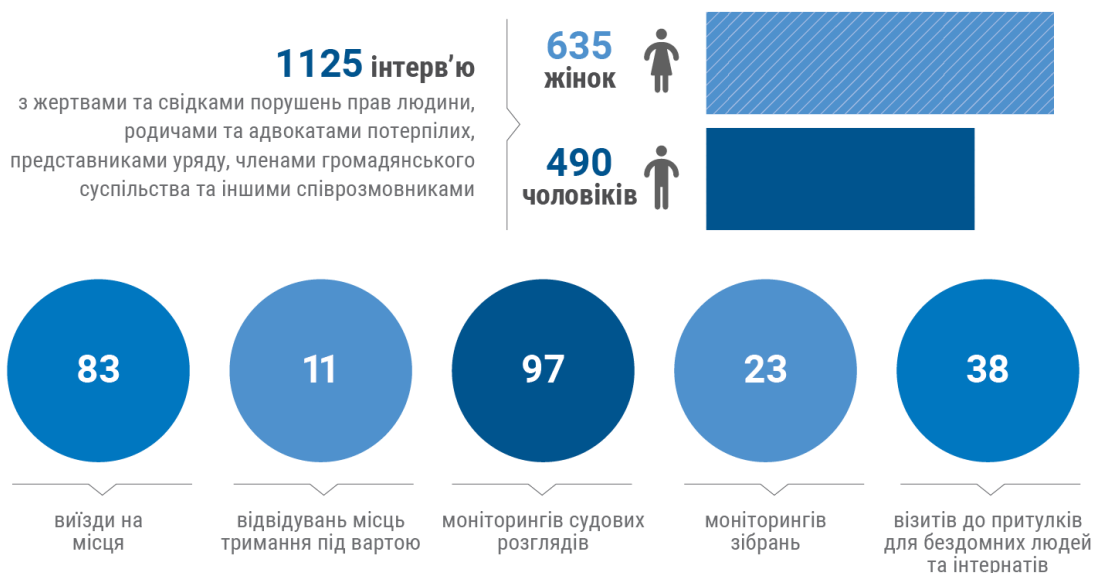
⁵ Структури Російської Федерації та їхніх представників у Криму слід розглядати як «окупаційну владу Російської Федерації». Резолюція Генеральної Асамблеї 76/179, п.12. Будь-яке посилання на органи та посадових осіб Російської Федерації в Криму в цій доповіді слід розуміти як посилання на окупаційну владу Російської Федерації.

⁶ З 490 чоловіками та 635 жінками.

заходів відповідно до своєї методології та ґрунтує висновки на окремих перевірених випадках.

23. УВКПЛ застосовує такий саме стандарт доведення й під час документування жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом.⁷ Іноді документування випадків, що призвели до жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом, може тривати певний час, перш ніж будуть зроблені висновки. Це означає, що кількість жертв серед цивільного населення переглядається, тільки-но з'являється нова інформація.
24. Інформація в цій доповіді використовується на підставі інформованої згоди всіх джерел щодо її використання, а також оцінки УВКПЛ ризику шкоди, яку може заподіяти таке використання. Такий підхід може призводити до видалення даних, за якими можна ідентифікувати особу, для забезпечення конфіденційності деяких джерел.
25. Доповідь спирається також на взяті Урядом України зобов'язання щодо досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), прийнятих на Саміті ООН зі сталого розвитку у вересні 2015 року.

ДІЯЛЬНІСТЬ УВКПЛ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД

Дата створення: 21 лютого 2022 р. Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

⁷ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, з 16 лютого до 15 травня 2019 року, п. 20. www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Feb-15May2019_EN.pdf

III. Вплив бойових дій

«Ми більше не ховаємось у підвалах під час обстрілів. Навіщо? Ми все рівно вже не живі».

- мешканка старшого віку в селі неподалік лінії зіткнення

A. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення

26. Відповідно до звітів Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), загальна кількість порушень режиму припинення вогню за звітний період була на 57% більша, ніж за попередні шість місяців.⁸ Більшість із них сталася із серпня по листопад 2021 року, зі значним зниженням у грудні 2021 року та січні 2022 року. Така ж тенденція спостерігалася із зафіксованими випадками загибелі або поранення цивільних осіб і пошкодження об'єктів цивільної інфраструктури внаслідок активних бойових дій, зі значно меншими показниками в грудні 2021 року та січні 2022 року.

Втрати серед цивільних осіб

27. З 1 серпня 2021 до 31 січня 2022 УВКПЛ зафіксувало 49 випадків загибелі або поранення цивільних осіб: 11 загиблих (6 чоловіків, 2 жінки та 3 дорослих, стать яких ще не вдалося встановити); і 38 поранених (27 чоловіків, 8 жінок, 2 хлопчики та 1 дівчинка), що на 21% менше, ніж за попередні шість місяців (63 втрати серед цивільних осіб: 15 загиблих і 48 поранених).
28. Унаслідок збройних зіткнень⁹ втрати серед цивільних осіб склали тридцять дві особи: 3 загиблих (2 чоловіків та 1 жінка) і 29 поранених (20 чоловіків, 7 жінок, 1 дівчинка та 1 хлопчик), що на 129 відсотків більше, ніж за попередні шість місяців (14: 5 загиблих і 9 поранених). Сімдесят вісім відсотків із них (2 загиблих і 23 поранених) було зафіксовано на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», а 22 відсотки (один убитий і шість поранених) – на території, яка контролюється Урядом. Наприклад, 11 серпня 2021 року в селищі Новоселівка Друга (Донецька область), яке контролюється Урядом, унаслідок артилерійського обстрілу загинув чоловік, який у той момент перебував у своєму саду. Його 55-річна дружина стала вдовою. 17 серпня 2021 року жінка дістала поранень унаслідок артилерійського обстрілу в районі міста Золоте (Луганська область), який контролюється Урядом, коли поверталася додому. 30 жовтня 2021 року один чоловік загинув і двоє дістали поранень унаслідок вибуху вибухового пристрою, скинутого з безпілотного літального апарату в смт Гольмівський (Донецька область), яке контролюється озброєними групами. Інцидент стався, коли жертви закінчували роботу на фермі та сідали в машину. 30 листопада 2021 року чоловіка було госпіталізовано з численними пораненнями, яких він дістав унаслідок обстрілу зі стрілецької зброї в Донецьку, який контролюється озброєними групами. Після цього лікарі були змушені ампутувати йому другу ногу, оскільки першу він уже втратив у 2015 році внаслідок інциденту, пов'язаного з мінами.
29. Одинадцять цивільних осіб постраждали внаслідок інцидентів, пов'язаних із мінами¹⁰ та поведженням із вибухонебезпечними залишками війни (ВЗВ)¹¹: троє загинули (два чоловіка й одна жінка) і вісім дістали поранень (сім чоловіків і один хлопчик). Сорок

---

⁸ СММ зафіксувала 39 806 порушень режиму припинення вогню з лютого до липня 2021 року та 62 562 порушення режиму припинення вогню з серпня 2021 року до січня 2022 року.

⁹ Артилерійські обстріли, вогонь зі стрілецької зброї та легких озброєнь (СЗЛО), і вибухові пристрої, скинуті з безпілотних літальних апаратів.

¹⁰ Інциденти, в яких цивільні особи загинули або дістали поранень від мін (протипіхотних або протитранспортних) або вибухових пристроїв, що спрацьовували таким саме чином, як міні-пастки.

¹¹ Інциденти, в яких цивільні особи загинули чи були поранені внаслідок навмисної або ненавмисної детонації ВЗВ, викликаної поведженням з ними (наприклад, спроби розібрати артилерійський снаряд або привести в дію ручну гранату), або коли цивільні особи перебували поруч із тими, хто поведився з ВЗВ.

п'ять відсотків із них (один загиблих і четверо поранених) було зафіксовано на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», а 55 відсотків (двоє загиблих і шість поранених) – на території, яка контролюється Урядом. Наприклад, 16 вересня 2021 року 14-річного хлопчика було поранено внаслідок вибуху запалу ручної гранати в Луганську, який контролюється озброєними групами. 9 грудня 2021 року жінка загинула, а двоє чоловіків були поранені, коли один із чоловіків підірвав ручну гранату під час побутової сварки в селищі Звірове (Донецька область), яке контролюється Урядом.

30. Інші випадки загибелі або поранення цивільних осіб, задокументовані впродовж звітного періоду (чотири загиблих і один поранений) сталися через щоденну присутність озброєних акторів серед цивільного населення (інциденти з надмірним застосуванням сили,¹² дорожні інциденти з військовими та вбивства цивільних осіб військовими не під час бойових дій). Наприклад, 12 серпня 2021 року трьох цивільних осіб було застрелено нетверезим членом озброєних груп у вочевидь випадковому епізоді насильства поблизу селищ Саханка та Ужівка (Донецька область), які контролюються озброєними групами.

Жертви серед цивільних осіб за весь період конфлікту

31. Упродовж усього періоду тривання конфлікту, з 14 квітня 2014 року до 31 січня 2022 року, УВКПЛ задокументувало 3107 цивільних осіб загиблих у зв'язку з конфліктом (1853 чоловіків, 1072 жінок, 102 хлопчиків, 50 дівчаток і 30 дорослих, стать яких невідома). З урахуванням 298 загиблих на борту рейсу МН17 Малайзійських авіаліній, який було збито 17 липня 2014 року, загальна кількість цивільних осіб, загиблих через конфлікт, становила щонайменше 3405 людини. Кількість випадків поранення цивільних осіб оцінюється в понад 7000.

Пошкодження цивільних об'єктів унаслідок бойових дій

32. УВКПЛ продовжувало фіксувати безпекові інциденти в зоні конфлікту, що пошкоджували цивільні об'єкти (об'єкти цивільної інфраструктури¹³ й цивільне житло). З 1 серпня 2021 року до 31 січня 2022 року УВКПЛ зафіксувало 58 інцидентів, під час яких цивільна інфраструктура була зруйнована, пошкоджена або іншим чином постраждала від артилерійських обстрілів, вогню зі стрілецької зброї та легких озброєнь (СЗЛО) та саморобних вибухових пристроїв, скинутих із БПЛА: 47 (81 відсоток) – на території, яка контролюється озброєними групами, та 11 (19 відсотків) – на території, яка контролюється Урядом. Це на 115 відсотків більше, ніж за попередні шість місяців, коли було зафіксовано 27 таких інцидентів. Ці випадки наражали на небезпеку цивільних осіб, які перебували в цих об'єктах або поруч із ними, а також вплинули на доступ населення до основних послуг.
33. Наприклад, 5 серпня 2021 року вогнем зі СЗЛО було пошкоджено фасад медичного закладу в районі міста Золоте (Луганська область), який контролюється Урядом. 13, 15 і 30 жовтня 2021 року середня школа в районі міста Золоте (Луганська область), який контролюється озброєними групами, зазнала численних пошкоджень від артилерійських обстрілів та вогню зі СЗЛО, що неодноразово наражало на небезпеку учнів та вчителів. 21 вересня 2021 року внаслідок артилерійського обстрілу було пошкоджено школу-інтернат у місті Ясинувата (Донецька область), яке контролюється озброєними групами. Через це понад 100 учнів та вчителів мусли бігти до бомбосховища.
34. З 1 серпня 2021 до 31 січня 2022 року УВКПЛ задокументувало 237 випадків пошкодження або руйнування цивільного житла внаслідок артилерійських обстрілів та вогню зі СЗЛО: 123 (4 зруйнованих і 119 пошкоджених будинків або житлових багатоквартирних будинків) на території, яка контролюється озброєними групами, і 114 (6 зруйнованих і 108 пошкоджених будинків або житлових багатоквартирних будинків) на території, яка контролюється Урядом. Ці інциденти поставили під загрозу

---

¹² Інциденти, під час яких військові відкривали вогонь, помилково сприймаючи цивільних осіб як загрозу.

¹³ Освітні установи, об'єкти електропостачання, водопостачання, каналізації, газопостачання, публічні будівлі, промислові підприємства, медичні заклади, громадський транспорт та телекомунікаційна мережа.

життя цивільних осіб і негативно вплинули на здійснення ними права на достатнє житло, що викликає особливу стурбованість у зимові місяці. УВКПЛ зазначає, що в грудні 2021 року та січні 2022 року кількість інцидентів, пов'язаних із пошкодженням житла цивільних осіб, значно скоротилася.

35. Наприклад, 14 і 17 листопада 2021 року 3 будинки було зруйновано та 26 пошкоджено внаслідок артилерійського обстрілу в селищі Невельське (Донецька область), яке контролюється Урядом, що призвело до переміщення 42 мешканців. 17 вересня 2021 року артилерійським обстрілом було пошкоджено вісім будинків у Донецьку, який контролюється озброєними групами. 29 листопада 2021 року артилерійським обстрілом було пошкоджено три будинки та чотири багатоквартирні будинки в селищі Миколаївка (Луганська область), яке контролюється озброєними групами.

В. Вплив конфлікту і COVID-19 на населення в зоні конфлікту

Свобода пересування

36. Протягом звітного періоду Уряд і далі тримав відкритими всі сім контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КПВВ) для перетину лінії зіткнення. Однак самопроголошені «республіки» зберігали жорсткі обмеження на свободу пересування та дозволяли перетин лише тим особам, хто на їхній погляд мав на це право,¹⁴ через КПВВ «Станиця Луганська» (тільки для пішоходів, відкритий щодня) та «Новотроїцьке» (відкритий два дні на тиждень), що негативно позначилося на правах цивільних осіб на сімейне життя, соціальне забезпечення, зайнятість та охорону здоров'я. Упродовж звітного періоду середньомісячна кількість перетинів через КПВВ залишалася майже аналогічною періоду 2020-2021 років і була на 95-97 відсотків нижчою, ніж до пандемії.
37. Через ці обмеження багато цивільних мешканців території, яка контролюється озброєними групами, особливо жінки старшого віку, були змушені долати понад 1000 км за 30 годин, щоби в'їхати на територію, яка контролюється Урядом, через Російську Федерацію, і потім так саме повертатися. Така подорож коштувала до 4000 гривень, що перевищує середній розмір місячної пенсії України. УВКПЛ зазначає, що реалізація закону, ухваленого в липні 2021 року, який звільнив цивільних осіб від адміністративної відповідальності за перетин лінії зіткнення за межами офіційних КПВВ,¹⁵ призвела до значного зниження кількості штрафів, накладених прикордонною службою (253 штрафи за звітний період проти 10 587 за попередні шість місяців).
38. 29 грудня 2021 року Уряд скасував зобов'язання щодо самоізоляції для осіб, які перетинають лінію зіткнення, яке зобов'язувало цивільних осіб завантажувати та встановлювати мобільний додаток «Дій вдома» для контролю за дотриманням карантину. Ця зміна спростила перетин для людей старшого віку, деякі з яких не мали мобільних телефонів і не знали, як користуватися застосунком «Дій вдома».

Право на соціальне забезпечення

39. 22 вересня 2021 року Кабінет міністрів ухвалив постанову, що дозволяє проводити дистанційну ідентифікацію пенсіонерів через офіційний сайт Пенсійного фонду, включно з пенсіонерами, які проживають на території, яка контролюється озброєними групами, з допомогою «Дія.Підпис» у державному мобільному додатку «Дія». Ця ініціатива сама собою не розв'яже проблем, з якими стикаються пенсіонери на території, яка контролюється озброєними групами, оскільки для її втілення потрібно, щоби пенсіонери мали смартфони, підключення до Інтернету, базові ІТ-навички, посвідчення особи, видані після 2015 року, яких більшість пенсіонерів зараз не мають. Окрім того, після закінчення карантину, пов'язаного з COVID-19, мешканці території, яка контролюється озброєними групами, які бажають отримати доступ до пенсійних

---

¹⁴ Для отримання докладнішої інформації див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні з 16 лютого до 31 липня 2020 року, п.49 https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/30thReportUkraine_EN.pdf.

¹⁵ Для отримання докладнішої інформації див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні з 1 лютого до 31 липня 2021 року, п.41, <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/32ndReportUkraine-en.pdf>

виплат, знову муситимуть перетинати лінію зіткнення кожні 60 днів, щоби підтвердити реєстрацію ВПО.

40. УВКПЛ також стурбоване заявою Ощадбанку про те, що продовження строку дії прострочених банківських карток ВПО до 1 квітня 2022 року буде останнім. Ця зміна позбавить доступу до пенсій приблизно 100 тисяч пенсіонерів, переважно жінок-мешканок території, яка контролюється озброєними групами, які досі не змогли дістатися банківських відділень на території, яка контролюється Урядом, щоби поновити свої банківські картки (з різних причин, зокрема, через вищезгадані обмеження на перетин лінії зіткнення). Пенсіонерам із простроченими банківськими картками, яким заборонено перетинати лінію зіткнення, можливо, доведеться їхати через Російську Федерацію до відділень Ощадбанку на території, яка контролюється Урядом, і поставати перед труднощами та витратами, описаними вище.

Інтеграція ВПО

41. УВКПЛ вітає рішення Кабінету міністрів від 28 жовтня 2021 року щодо схвалення Стратегії інтеграції ВПО на період до 2024 року. Стратегія спрямована на забезпечення довгострокових житлових рішень для ВПО, реєстрації народжень та смертей на території, яка контролюється озброєними групами, виплат заборгованості за пенсіями пенсіонерам-ВПО та їхньої дистанційної ідентифікації. У цьому контексті УВКПЛ стурбоване тим, що Закон «Про державний бюджет України на 2022 рік» не передбачає фінансування довгострокових житлових рішень для близько 7000 найбільш уразливих ВПО, зокрема, жінок старшого віку, дітей та людей з інвалідністю, які з 2014 року мешкають у колективних центрах і не можуть дозволити собі запропоновані Урядом іпотечні кредити, навіть під низький відсоток.
42. Протягом звітного періоду УВКПЛ, УВКБ ООН та Офіс Координаторки системи ООН в Україні спільно виступали за покращення умов життя ВПО, тимчасово розміщених у колективних центрах у Харкові та Одесі. УВКПЛ вітає рішення Одеської обласної влади дозволити приблизно 100 ВПО, зокрема, людям з інвалідністю та дітям, залишитися в самозахопленій будівлі на вулиці Успенській в Одесі. Обласна влада також звернулася до всіх відповідних установ із проханням вжити заходів щодо покращення побутових умов у споруді, оскільки з вересня 2021 року будівля переповнена ВПО, не має електропостачання та опалення.

Реєстрація народження та смерті

43. УВКПЛ вітає розгортання системи «електронний суд» у 2020-2021 роках, яка має підвищити, серед іншого, доступність судів для мешканців території, яка контролюється озброєними групами.¹⁶ Наприклад, мешканці території, яка контролюється озброєними групами, тепер можуть зареєструвати народження дитини онлайн та отримати доступ до судових рішень через електронну послугу «Малаятко».¹⁷ Тоді як у 2021 році на території, яка контролюється озброєними групами, за оцінками, народилося 11 500 дітей, УВКПЛ зазначає, що приблизно 1 300 було зареєстровано на території, яка контролюється Урядом, і з них лише кілька десятків були зареєстровані онлайн. Як і раніше, УВКПЛ закликає Уряд України також запровадити адміністративну процедуру реєстрації народжень та смертей, які сталися на території, яка контролюється озброєними групами.

Права на житло, землю та майнові права

44. УВКПЛ вітає спрощення механізму отримання компенсації цивільними особами, житло яких на території, яка контролюється Урядом, було зруйновано внаслідок бойових дій. 9 грудня 2021 року Кабінет міністрів вніс зміни до Постанови № 947, якими зменшив адміністративне навантаження на цивільних осіб, котрі звертаються по компенсацію, скасував вимогу про відмову потенційних бенефіціарів від своїх майнових прав до ухвалення рішення про компенсацію, запровадив компенсацію за повністю або частково відновлене зруйноване житло. З моменту введення процедури

¹⁶ Для використання системи електронного суду мешканцям необхідно мати електронний підпис, доступ до української телефонної мережі, підключення до Інтернету та можливість дистанційної оплати судових витрат.

¹⁷ Це сталося після ухвалення постанови Кабінету міністрів № 155 у лютому 2021 року.

компенсації у 2020 році компенсацію отримали 573 особи (74 у 2020 році та 509 у 2021 році).¹⁸ У 2021 році частина державного бюджету, виділена на виплату таких компенсацій, була майже повністю вичерпана (114 млн гривень), що призвело до затримок компенсаційних виплат. УВКПЛ із жалем зазначає, що обсяг бюджетних коштів на компенсацію у 2022 році був значно скорочений, до 81 млн гривень, оскільки Уряд очікує скорочення кількості заяв на компенсацію, тоді як мешканці території, яка контролюється озброєними групами, та ВПО, як і раніше, виключені, оскільки механізм поширюється лише на мешканців території, яка контролюється Урядом, котрі залишилися в населеному пункті, де було зруйноване їхнє житло. Це виключення означає, що ВПО та мешканці території, яка контролюється озброєними групами, будинки яких були зруйновані, фактично позбавлені можливості отримати достатнє житло, що порушує їхнє право на достатній життєвий рівень.

45. Оскільки чинний механізм передбачає компенсацію лише за зруйноване житло, УВКПЛ рекомендує охопити компенсацією також мешканців території, яка контролюється озброєними групами, та ВПО, а також пошкоджене житло та інше рухоме майно, втрачене чи пошкоджене внаслідок конфлікту. У цьому контексті УВКПЛ вітає реєстрацію законопроектів, що встановлюють компенсацію за все пошкоджене житло та втрачене майно (№ 5177 та 5177-1), але із жалем зазначає, що вони, як і раніше, виключають мешканців території, яка контролюється озброєними групами.

Правосуддя перехідного періоду

46. 9 серпня 2021 року Кабінет міністрів зареєстрував у Верховній Раді проєкт закону №5488 «Про засади державної політики перехідного періоду», підготовлений Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. УВКПЛ та Команда ООН в Україні висловили стурбованість щодо законопроекту безпосередньо органам влади та в публічних доповідях,¹⁹ зокрема, стосовно визначення правосуддя перехідного періоду, браку підходу, орієнтованого на захист жертв, та необхідності забезпечити рівну та змістовну участь жінок у запобіганні, врегулюванні конфлікту та постконфліктному відновленні.
47. 18 жовтня 2021 року Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) опублікувала висновок на законопроект,²⁰ у якому розділила стурбованість щодо головних питань, піднятих УВКПЛ. Венеціанська комісія встановила, що кілька важливих положень законопроекту не відповідають міжнародним стандартам. Зокрема, визначення «правосуддя перехідного періоду», в якому йдеться «виключно про порушення прав людини, вчинені певними акторами, які беруть участь у збройному конфлікті», є дуже вузьким, і в ньому застосовується односторонній підхід до правосуддя перехідного періоду.²¹ Венеціанська комісія також зазначила, що «законопроект, вочевидь, спрямований на встановлення конкретного історичного нарративу про минуле, що виключає інші нарративи», і наголосила на «важливості примирення, щоб уникнути поглиблення конфліктних ліній».²² Венеціанська комісія також зауважила, що законопроект не орієнтований на захист жертв, що в нього

---

¹⁸ За оцінками Організації Об'єднаних Націй, з 2014 року приблизно 50 000 житлових будинків було пошкоджено внаслідок бойових дій у Луганській і Донецькій областях по обидва боки від лінії зіткнення, з яких приблизно половину було відновлено (80 відсотків відновлено на території, яка контролюється Урядом).

¹⁹ Для отримання докладнішої інформації див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні з 1 лютого до 31 липня 2021 року, п.52 , <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/32ndReportUkraine-en.pdf>. УВКПЛ, Оновлена інформація щодо ситуації у сфері прав людини в Україні, 1 серпня – 31 жовтня 2021 року, п. 4 <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-11/HRMMU-Update-2021-11-01-EN.pdf>.

²⁰ Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія), Україна Висновок щодо проєкту закону «Про засади державної політики перехідного періоду», Висновок № 1046/2021, 18 жовтня 2021 року, (Висновок Венеціанської комісії) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)038-e) (Висновок Венеціанської комісії).

²¹ Висновок Венеціанської комісії, п. 36.

²² Там само, п. 101.

недостатньо інтегровані гендерні аспекти,²³ і що положення про засоби правового захисту та відшкодування збитків надто вузько викладені й не охоплюють усіх елементів, які вимагаються міжнародними стандартами.

48. У своїх Заключних зауваженнях щодо восьмої періодичної доповіді України, ухвалених 4 листопада 2021 року, Комітет ООН з прав людини рекомендував органам влади переглянути законопроект та взяти до уваги висновок Венеціанської комісії.²⁴
49. УВКПЛ вітає рішення Кабінету міністрів від 25 січня 2022 року про відкликання з Верховної Ради проєкту Закону та закликає повною мірою враховувати міжнародні стандарти та висновок Венеціанської комісії під час подальшого розроблення політики чи законодавства стосовно перехідного періоду.

IV. Право на свободу та особисту недоторканність

A. Доступ до місць тримання під вартою

50. УВКПЛ і далі користувалося безперешкодним доступом до офіційних місць тримання під вартою на території, яка контролюється Урядом, що дало змогу проводити конфіденційні інтерв'ю із затриманими. Проте з листопада 2021 року Служба безпеки України (СБУ) відкладає доступ до затриманої у зв'язку з конфліктом особи, яка перебуває під вартою в Києві. Упродовж звітного періоду УВКПЛ провело інтерв'ю з 25 затриманими та ув'язненими (21 чоловік і 4 жінки) у місцях тримання під вартою в Бахмуті, Харкові, Києві, Маріуполі, Старобільську та Донецькій області.
51. 5 серпня 2021 року УВКПЛ як виняток було надано конфіденційний доступ до двох чоловіків і двох жінок на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», у Луганському СІЗО. Однак у подальші місяці доступ не надавався, а запити відхилялися на підставі обмежень, пов'язаних із COVID-19. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», УВКПЛ і далі відмовляли на неодноразові запити про надання доступу практично на тих саме підставах. Відмова в доступі до затриманих та місць тримання під вартою, як і раніше, спричиняє серйозну стурбованість на тлі поширених заяв, що заслуговують на довіру, які УВКПЛ отримало про катування та жорстоке поводження в низці установ, а також про умови тримання під вартою, що не відповідають міжнародним стандартам у галузі прав людини.

B. Свавільні затримання, катування та жорстоке поводження

52. За даними Офісу Генерального прокурора, у 2019, 2020 та 2021 роках за статтею 127 (катування) Кримінального кодексу було порушено 140, 129 та 79 розслідувань відповідно. Від початку 2019 року до суду направлено 81 справу.
53. УВКПЛ надає високу оцінку зусиллям Уряду щодо боротьби з катуваннями, вчиненими правоохоронними органами, проте розслідування за заявами про катування залишаються здебільшого неефективними. Зокрема, УВКПЛ зазначає брак ефективного розслідування раніше задокументованих випадків, пов'язаних із вірогідними твердженнями про катування та жорстоке поводження, ймовірно вчиненими співробітниками та співробітницями СБУ. Принаймні в одному такому випадку Державне бюро розслідувань (ДБР) вирішило не порушувати розслідування, а натомість передало справу до СБУ для «перевірки» ймовірних порушень, вчинених співробітниками та співробітницями СБУ, та проведення службового розслідування. Багато розслідувань були, або зрештою закриті (офіційно через нестачу доказів

---

²³ У зв'язку з цим Комісія підтвердила, що «додана цінність цих досить розпливчастих положень [у законопроекті] все ще незрозуміла» і що стаття 11 [про гендерний вимір правосуддя перехідного періоду] має «головно, символічне значення» (Висновок Венеціанської комісії, п. 62).

²⁴ CCRP/C/UKR/CO/8, п. 24(e), https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fUKR%2fCO%2f8&Lang=en.

скоєння злочину), або тривали роками без руху. У показовому випадку, пов'язаному з неофіційним місцем тримання під вартою, яке перебуває у віданні Управління СБУ в Харківській області,²⁵ попри звільнення потерпілих у грудні 2016 року досі жодному співробітнику чи співробітниці не було висунуто обвинувачення.

54. У більшості випадків, відомих УВКПЛ, жертви не були поінформовані про стан розслідування, що посилювало їхню недовіру до правоохоронних органів та системи правосуддя.
55. УВКПЛ вітає затвердження 28 жовтня 2021 року Кабінетом міністрів Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів із її реалізації, який, зокрема, передбачає уніфікацію стандартів фіксації тілесних ушкоджень, завданих працівниками та працівницями правоохоронних органів. Брак фіксації речових доказів катування та ігнорування слідчими психологічних доказів є суттєвими перешкодами для забезпечення ефективного розслідування скарг стосовно катування. На жаль, План заходів не містить жодного конкретного посилання на Стамбульський протокол.²⁶
56. Попри брак доступу до затриманих і місць тримання під вартою в самопроголошених «республіках» УВКПЛ і далі фіксувало випадки свавільних затримань і катувань на цій території, хоча й зі значними затримками, зазвичай лише після того, як жертви були «засуджені» або провели тривалий час у місцях тримання під вартою.
57. За звітний період УВКПЛ зафіксувало 12 випадків свавільного тримання під вартою в самопроголошених «республіках» (два у 2018 році, дев'ять у 2019 році та один у 2021 році), деякі з яких дорівнюють насильницьким зникненням. В одному випадку на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», чоловіка тримали під вартою сім днів без надання його батькам інформації про місце його перебування та самопочуття. Вони дізналися про арешт сина лише, коли його привезли в родинний дім для проведення обшуку, і на той момент на його обличчі були сліди побоїв, що викликає серйозну стурбованість із приводу жорстокого поводження або катувань.²⁷ В іншому випадку на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», жінка не мала жодної інформації про місцеперебування її сина протягом 45 днів, доки його адвокат не з'ясував, що його утримували у приміщенні «міністерства державної безпеки».²⁸ Жінка була пенсіонеркою й доглядала родичку 80 років, тому не могла самостійно покривати витрати, пов'язані із триманням сина під вартою, наприклад, приносити йому передачі раз на тиждень, і водночас задовольняти основні потреби сім'ї. УВКПЛ також зафіксувало випадок катування з боку працівника «міністерства державної безпеки» «Луганської народної республіки».
58. За звітний період УВКПЛ отримало сім скарг на брак доступу до необхідної медичної допомоги від родичів осіб, затриманих у зв'язку з конфліктом, які тримаються під вартою на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками». Наприклад, 70-річному чоловіку не було надано потрібну медичну допомогу після перелому шийки стегна в березні 2021 року. Йому не була проведена необхідна операція, внаслідок чого кістка не зрослася належним чином. Тепер він не може рухатися без допомоги. Крім того, він не зміг отримати необхідних ліків.²⁹
59. З 1 серпня 2021 року до 31 січня 2022 року кількість випадків COVID-19, виявлених у пенітенціарних установах на території, яка контролюється Урядом, збільшилася на

---

²⁵ З весни 2014 року до кінця 2016 року приміщення Управління СБУ в Харківській області були неофіційним місцем тримання під вартою затриманих у зв'язку з конфліктом, які вважалися пов'язаними з місцевими антимайданівськими рухами, озброєними групами самопроголошених «республік» чи харківськими диверсійними групами. Вони утримувалися там без зв'язку із зовнішнім світом від кількох днів до кількох років. Для отримання докладнішої інформації див. УВКПЛ, Свавільні затримання, катування та жорстоке поводження в контексті збройного конфлікту на сході України 2014-2021, Додаток I https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UkraineArbDetTorture_EN.pdf.

²⁶ Стамбульський протокол. Посібник з питань ефективного розслідування і документування фактів катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. <https://www.ohchr.org/documents/publications/training8rev1en.pdf>.

²⁷ Інтерв'ю УВКПЛ, 17 листопада 2021 року.

²⁸ Інтерв'ю УВКПЛ, 16 серпня 2021 року.

²⁹ Інтерв'ю УВКПЛ, 27 січня 2022 року.

3567. Самопроголошені «республіки», як і раніше, не проводять тестування на COVID-19 у місцях несвободи. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», з 11 січня 2022 року було знято пов'язані з COVID-19 обмеження на відвідування виправних колоній, тоді як на території,³⁰ яка контролюється «Луганською народною республікою», всі відвідування досі заборонені.³¹ На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», УВКПЛ зафіксувало випадок, коли «адміністрація» місця тримання під вартою відмовилася прийняти передачу для затриманого, обґрунтувавши це заходами з протидії поширенню COVID-19.³² Ще у двох випадках «адміністрація» свавільно відмовилася передати посилки особам, затриманим у зв'язку з конфліктом.³³ Через погані умови тримання під вартою затримані суттєво залежать від передач їм харчових продуктів та медикаментів, і будь-які обмеження істотно впливають на стан їхнього здоров'я та самопочуття.

V. Відправлення правосуддя

A. Відправлення правосуддя

60. За звітний період українські суди винесли 24 вироки (усі обвинувальні) 26 особам у межах спеціального судового провадження (*in absentia*) у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом.³⁴ У 19 справах суди не мали даних про те, чи були підозрювані або обвинувачувані належним чином повідомлені про дати судового засідання, і відтак не могли дійти обґрунтованого висновку про те, що вони відмовилися від свого права бути присутніми в залі суду. За цих обставин розгляд справ у межах спеціального судового провадження позбавив підозрюваних або обвинувачених права бути присутніми в залі суду. Крім того, у дев'яти вироків суди просто цитували обвинувальні акти та встановлювали доведеність обвинувачень без проведення незалежного аналізу або розгляду тих питань щодо справедливості, які викликали стурбованість. У вироків також не було посилань на заперечення або аргументи адвокатів, що може свідчити про брак процесуальної рівноправності сторін.
61. УВКПЛ зазначає, що після скасування Конституційним судом статті 176.5 Кримінального процесуального кодексу тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду в кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом, уже не признається автоматично та без будь-яких додаткових умов.³⁵ Відтоді суди постановляли ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду, з умовами внесення фінансової застави, що у звітний період давало змогу звільнити деяких затриманих у зв'язку з конфліктом. УВКПЛ, як і раніше, стурбоване тим, що суди й далі постановляли ухвали про тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду, без належного розгляду їх доречності, розумності, необхідності та пропорційності, що навіть за можливості звільнення під заставу може порушувати право особи на свободу. Крім того, розмір призначеної застави не завжди дорівнював фінансовим можливостям підозрюваних або обвинувачених. Це також було очевидним у справах, не пов'язаних із конфліктом. Наприклад, у справі активіста з Харківської області, який переслідується за ненасильницький злочин, суд призначив розмір застави, який перевищував можливості

---

³⁰ Інтерв'ю УВКПЛ, 31 січня 2022 року.

³¹ Принаймні в двох виправних колоніях. Інтерв'ю УВКПЛ, 2 листопада 2021 року, 24 і 27 січня 2022 року.

³² Інтерв'ю УВКПЛ, 24 листопада 2021 року.

³³ Інтерв'ю УВКПЛ, 28 жовтня і 9 листопада 2021 року.

³⁴ Йдеться про кримінальні провадження стосовно переслідування за злочини проти основ національної безпеки (статті 109-114, Розділ I Особливої частини Кримінального кодексу), деякі злочини проти громадської безпеки (статті 258-258, Розділ IX Особливої частини Кримінального кодексу) і деякі злочини проти миру та людства (статті 436-438, Розділ XX Особливої частини Кримінального кодексу).

³⁵ Стаття 176.5 Кримінального процесуального кодексу обмежувала повноваження судів у виборі запобіжних заходів особам, які переслідуються за злочини проти основ національної безпеки та громадської безпеки. 25 червня 2019 року Конституційний суд визнав її неконституційною.

обвинуваченого, без обґрунтування підстав для таких жорстких умов застави. Унаслідок цього особа залишалася під вартою майже рік.

62. УВКПЛ, як і раніше, стурбоване тим, що «суди» самопроголошених «республік» і далі засуджують людей за злочини, пов'язані з конфліктом, під час проваджень, які не відповідають міжнародним стандартам справедливого судового розгляду і відтак можуть дорівнювати воєнним злочинам.³⁶ Упродовж звітнього періоду УВКПЛ зафіксувало ухвалу покарань у вигляді 12 років позбавлення волі 22 чоловікам та 2 жінкам.

В. Відповідальність за порушення прав людини

Відповідальність за тяжкі порушення прав людини, вчинені в контексті збройного конфлікту

63. УВКПЛ, як і раніше, відстежує зусилля з переслідування за воєнні злочини. За звітний період місцеві суди винесли два обвинувальні вироків чотирьом особам, які переслідувалися, зокрема, за «порушення законів та звичаїв війни».³⁷ Зокрема, в одній зі справ місцевий суд Донецької області засудив члена озброєної групи до десяти років позбавлення волі за злочини, які включали такі порушення, як катування затриманих українських військовослужбовців (включно з імітацією страти), фільмування цих дій та примус затриманих до роботи. Це лише другий вирок за воєнні злочини на сході України винесений обвинуваченому, який був присутній у залі суду.
64. УВКПЛ відзначає прогрес щодо судового переслідування за воєнні злочини, втім досі стурбоване питанням відповідальності. Наприклад, протягом звітнього періоду чоловік, обвинувачений у злочинах, зокрема, порушенні законів і звичаїв війни, а саме катуванні затриманих у місці тримання під вартою «Ізоляція» в Донецьку, який контролюється озброєними групами, втік після того, як його справу було передано на розгляд до Оболонського районного суду міста Києва. 18 січня 2022 року суд ухвалив оголосити його в розшук. УВКПЛ зауважує, що сторона обвинувачення в цій справі застосувала незвично м'який підхід до обвинуваченого, не звернувшись до суду з проханням застосувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, домашнього арешту чи зобов'язання носити браслет стеження.³⁸
65. УВКПЛ закликає Президента України підписати закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень міжнародного кримінального та гуманітарного права», який було подано йому 7 червня 2021 року.³⁹ Цей закон установлює кримінальну відповідальність за геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини і злочини агресії відповідно до Римського статуту і загальними принципами міжнародного кримінального права. Узгодження українського законодавства з нормами міжнародного права в цій сфері було б позитивним кроком на шляху до забезпечення відповідальності за міжнародні злочини.

---

³⁶ Див. УВКПЛ, Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом в Україні, квітень 2014 – квітень 2020 <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine-admin-justice-conflict-related-cases-en.pdf>. Див. також статтю 3, загальну для чотирьох Женевських конвенцій 1949 року.

³⁷ Стаття 438 Кримінального кодексу України.

³⁸ За даними моніторингу УВКПЛ кримінальних справ, пов'язаних із конфліктом, за останні вісім років, підозрювані або обвинувачені у тероризмі рідко звільняються з-під варти на етапі досудового розгляду. У деяких випадках суди призначали домашній арешт, але лише на пізнішій стадії процесу або якщо обвинувачений активно співпрацював зі стороною обвинувачення.

³⁹ Стаття 94 Конституції України зобов'язує Президента протягом п'ятнадцяти днів після отримання проєкту закону, або підписати його, або повернути з альтернативними пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. У разі якщо Президент протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом і має бути підписаний та офіційно оприлюднений.

Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані та насильство в Одесі 2 травня

66. У звітному періоді був відзначений незначний або нульовий прогрес у кримінальних провадженнях, пов'язаних із подіями на Майдані. На початку серпня 2021 року втік колишній командир підрозділу «Беркут», якого обвинувачували в перевищенні службових повноважень, що призвело до вбивства трьох і спричиненні тяжких тілесних ушкоджень 107 протестувальникам та протестувальницям 18 лютого 2014 року.⁴⁰ Зараз він оголошений у розшук як особа, яка переховується від органів слідства та суду.
67. 18 листопада 2021 року Конституційний суд відмовився відкрити провадження щодо конституційності «закону про імунітет»⁴¹ за поданням 50 народних депутатів та депутаток України.⁴² Скасування закону відкрило б шлях до судового переслідування осіб, які застрелили 13 працівників правоохоронних органів 18 та 20 лютого 2014 року, і відтак сприяло б встановленню правди щодо протестів на Майдані.
68. УВКПЛ зафіксувало незначний прогрес у провадженнях, пов'язаних із вбивствами 48 людей 2 травня 2014 року в Одесі. У справі прихильника «єдності», обвинуваченого в стрільбі та вбивстві прихильника «федералізації», суд завершив вивчення документальних доказів та перейшов до заслуховування потерпілих та свідків.⁴³
69. УВКПЛ зазначає завершення спеціального судового провадження за відсутності обвинуваченого щодо колишнього президента Віктора Януковича та дев'яти високопосадовців його Уряду. Слідство встановило, що з метою зупинити протести на Майдані в період з 18 до 20 лютого 2014 року ці посадовці організували терористичні акти та напади на протестувальників та протестувальниць, унаслідок чого 76 осіб загинули та понад 800 дістали поранень.

VI. Громадянський простір та основоположні свободи

70. Упродовж звітної періоду УВКПЛ зафіксувало 11 нових випадків погроз та нападів на працівників та працівниць ЗМІ, правозахисників та правозахисниць, зокрема, одну жінку-правозахисницю, ЛГБТІ-осіб, людей, які висловлюють свої думки, та представників і представниць національних, релігійних чи інших меншин. УВКПЛ провело моніторинг 23 публічних зібрань та встановило, що переважна більшість із них пройшли мирно, і Національна поліція та Національна гвардія забезпечили достатній рівень громадського порядку.

A. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання

71. УВКПЛ провело моніторинг 23 публічних зібрань, зокрема, трьох заходів ЛГБТІ та трьох зборів перед судами під час слухань у резонансних справах. УВКПЛ помітило зменшення кількості великих зібрань і зборів із чутливих питань як порівняти з попереднім звітним періодом.
72. Правоохоронні органи успішно забезпечили громадський порядок та сприяли проведенню великих мирних зібрань ЛГБТІ-осіб та захисників і захисниць прав жінок 28 серпня 2021 року в Одесі, 12 вересня 2021 року в Харкові та 19 вересня 2021 року в

---

⁴⁰ Він був затриманий 16 жовтня 2015 року та звільнений 29 листопада 2019 року. Відповідно до закону, за яким один день тримання під вартою під час досудового слідства зараховується як два дні у в'язниці, він відбув більше мінімального терміну ув'язнення за висунутими йому обвинуваченнями і був звільнений з-під варти до суду.

⁴¹ Закон «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України», ухвалений 21 лютого 2014 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-18>.

⁴² Ухвала доступна за посиланням https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/266_y_2021.pdf

⁴³ Ухвала Малиновського районного суду м. Одеси від 30 листопада 2021 року <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101858829>.

Києві.⁴⁴ Слухання в кількох резонансних кримінальних справах привернули увагу великої кількості прихильників та прихильниць обвинувачених. Під час одного з таких зібрань учасники та учасниці напали на журналіста. Потерпілий не зазнав травм. Поліція порушила кримінальну справу, проте нападники та нападниці досі не встановлені.⁴⁵

73. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ зафіксувало випадок смертельного нападу невстановленою особою на активіста у сфері боротьби з корупцією. 27 жовтня 2021 року в Сумах Дніпропетровської області невідома особа застрелила антикорупційного активіста, відомого своєю агітаційною діяльністю з привернення уваги до корупції, що уможливило контрабанду зброї, наркотиків та людей через російський кордон.⁴⁶ Поліція порушила кримінальне розслідування за статтею 115 Кримінального кодексу України (умисне вбивство). Станом на 31 січня 2022 року в цьому розслідуванні поступу не було.
74. У листопаді 2021 року нове керівництво промислового підприємства в «Луганській народній республіці» змусило звільнитися активістку із захисту прав працівників цього підприємства. На початку грудня 2021 року її колишній начальник зателефонував і погрожував їй негативними наслідками, якщо вона не видалить пост у соціальних мережах зі звинуваченнями адміністрації заводу в корупції. Наступного дня вибухнула машина, припаркована біля будинку цієї жінки, а кілька днів потому її викликали до «прокуратури» й допитали щодо її активізму.

В. Свобода думки та вираження поглядів

75. Протягом звітнього періоду Рада національної безпеки і оборони України (РНБОУ) продовжила накладати санкції, що порушують міжнародні стандарти в галузі прав людини щодо законного обмеження свободи вираження поглядів.
76. 20 серпня 2021 року Президент України затвердив кілька рішень РНБОУ, внаслідок чого було закрито онлайн-ЗМІ «strana.ua», «sharij.net» та їхні піддомени.⁴⁷ Згодом, 28 грудня 2021 року, Президент затвердив ще одне рішення РНБОУ, яким було закрито телеканали «UkrLive» та «Перший незалежний».⁴⁸
77. У рішеннях РНБОУ не було визначено конкретних причин запровадження таких обмежень.
78. УВКПЛ стурбовано тим, що ці рішення дорівнюють необґрунтованому обмеженню права на свободу вираження поглядів, оскільки вони не були прийняті незалежним органом і не відповідають принципам необхідності та пропорційності.⁴⁹
79. УВКПЛ зафіксувало подальші випадки нападів та погроз на адресу журналістів, зокрема, блогерів і працівників та працівниць ЗМІ, у зв'язку з їхньою професійною діяльністю. 18 січня 2022 року в Києві на співробітника одного з телеканалів напали учасники зібрання, яке він транслював у прямому ефірі. Попри те, що напад стався на очах службовців Національної гвардії та за 20 метрів від співробітників та співробітниць поліції, які забезпечували громадський порядок під час зібрання, вони не спробували зупинити його та не змогли затримати нападників на місці. Проте

---

⁴⁴ Див. Доповідь УВКПЛ, Громадянський простір і основоположні свободи в Україні, 1 листопада 2019 – 31 жовтня 2021, п. 27 <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/civic-space-and-fundamental-freedoms-ukraine-1-november-2019-31-october>.

⁴⁵ Інтерв'ю УВКПЛ, 26 січня 2022 року.

⁴⁶ Цей чоловік був членом «Правого сектора», крайньої правої групи, та у складі цієї групи, як повідомляється, здійснював антикорупційну діяльність в області. УВКПЛ не відомо про будь-яку антиправозахисну діяльність цієї людини.

⁴⁷ Укази №376/2021 і №375/2021.

⁴⁸ Указ №684/2021.

⁴⁹ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 лютого - 31 липня 2021 року, п.85 <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/32ndReportUkraine-en.pdf>; повідомлення Спеціального доповідача щодо заохочення та захисту права на свободу вираження поглядів і думок Уряду України <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=26403>; і Заключні зауваження Комітету з прав людини щодо доповіді України, прийняті 4 листопада 2021 року (CCPR/C/UKR/CO/8, п. 48).

поліція звернулася до потерпілого, не чекаючи на подання скарги.⁵⁰ Водночас в іншому задокументованому випадку журналіст телеканалу «Наш» неодноразово зазнавав нападів за свою професійну діяльність, востаннє – 31 жовтня 2021 року в Сумах.

80. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», УВКПЛ і далі помічає брак медіаматеріалів, що критикують або відрізняються від офіційної позиції «республік» із політичних чи чутливих питань. УВКПЛ зауважує, що простору для вільного вираження думок було мало,⁵¹ а соціальні мережі вже не можуть вважатися безпечним простором для вираження критичних поглядів через реальний ризик каральних заходів.⁵²

С. Право на участь в управлінні державними справами

81. 23 грудня 2021 року Центральна виборча комісія (ЦВК) знову підтвердила, що місцеві вибори в 18 об'єднаних громадах Донецької та Луганської областей не можуть бути проведені, цього разу в березні 2022 року.⁵³
82. У зв'язку з цим УВКПЛ вітає ініціативу ЦВК звернутися до парламентського комітету з проханням розробити закон для встановлення критеріїв рішень про відмову в проведенні виборів. Попри низку позитивних положень, передбачених законопроектом, який ще не зареєстрований у Верховній Раді України, УВКПЛ зазначає, що він не містить чітких критеріїв для прийняття таких рішень, що вкрай важливо для запобігання свавільним обмеженням, забезпечення прозорості та справедливості в разі обмеженні права на участь в управлінні державними справами.⁵⁴

Д. Дискримінація, насильство і прояви нетерпимості

83. За звітний період УВКПЛ зафіксувало вісім випадків дискримінації, насильства та проявів нетерпимості щодо осіб, які належать до груп меншин або дотримуються альтернативних поглядів або думок меншин.
84. Зокрема, УВКПЛ зафіксувало три випадки дискримінації та утиску чоловіків-військовослужбовців, які проходять службу в Збройних силах України (ЗСУ), з боку інших військовослужбовців на підставі їхньої сексуальної орієнтації. Після адвокаційних зусиль УВКПЛ у двох випадках ЗСУ порушили внутрішнє розслідування.

---

⁵⁰ Інтерв'ю УВКПЛ, 26 лютого 2022 року.

⁵¹ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 лютого – 31 липня 2021 року, п. 90 <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/32ndReportUkraine-en.pdf>.

⁵² Див. Доповідь УВКПЛ, Громадянський простір і основоположні свободи в Україні, 1 листопада 2019 – 31 жовтня 2021, п. 35 і 45 <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/civic-space-and-fundamental-freedoms-ukraine-1-november-2019-31-october>.

⁵³ Перший тур місцевих виборів відбувся 25 жовтня 2020 року по всій Україні, за винятком 18 територіальних громад у Донецькій і Луганській областях. 20 серпня 2020 року Центральна виборча комісія прийняла рішення про неможливість проведення місцевих виборів у містах, селищах та селах десяти територіальних громад Донецької області та восьми територіальних громад Луганської області на основі рекомендацій обласних військово-цивільних адміністрацій. Додаткову інформацію див. в УВКПЛ, Оновлена інформація щодо ситуації у сфері прав людини в Україні, 1 серпня – 31 жовтня 2020 року, п.4 https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMU_Update_2020-11-01_EN.pdf; УВКПЛ, Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 серпня 2020 року – 31 січня 2021 року, п. 87 <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/32ndReportUkraine-en.pdf>. Бюро демократичних інститутів і прав людини (БДПЛ) ОБСЄ зауважило, що рішення «позбавило права голосу близько 500 тисяч виборців». Додаткову інформацію див. у БДПЛ, Україна – Місцеві вибори, 25 жовтня 2020 року: Заява про попередні висновки та результати, 26 жовтня 2020, п.4 <https://www.osce.org/odihr/elections/468249>.

⁵⁴ У своєму нещодавньому висновку щодо законопроекту Венеціанська комісія рекомендувала, серед іншого, встановити чіткі критерії для прийняття рішень про неможливість проведення виборів (Венеціанська комісія - БДПЛ/ОБСЄ, Спільний висновок БДПЛ ОБСЄ щодо законопроекту «Про вдосконалення процедури встановлення неможливості проведення загальнодержавних та місцевих виборів, всеукраїнського та місцевого референдумів на окремих територіях та виборчих дільницях», Висновок №1061/2021 (10-11 грудня 2021 року), п. 12D, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)045-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)045-e).

85. УВКПЛ зазначає подальшу відсутність всеосяжної законодавчої бази в Україні для боротьби з підбурюванням до насильства, ворожнечі та дискримінації.
86. Крім того, УВКПЛ задокументувало один випадок, коли особисті дані активістки із захисту прав жінок, яка організувала мовчазний протест на честь кампанії «16 днів проти насильства» в Харкові, були поширені в соціальних мережах групами, які пропагують насильство. Унаслідок цього вона отримала погрози, включно з погрозами вбивством і сексуальним насильством, а також образливі женоненавистницькі коментарі на своєму обліковому записі в Instagram, щодо її діяльності із захисту прав жінок. УВКПЛ зауважує, що держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту правозахисників та правозахисниць.⁵⁵ УВКПЛ стурбоване тотальним браком відповідальності за минулі напади на поселення ромів. 6 грудня 2021 року Одеський окружний адміністративний суд відхилив позов, поданий ромами, які були виселені із села Лощинівка в серпні 2016 року, в якому вони вимагали компенсації за рішення сільського голови про їхнє виселення та нездатність поліції захистити потерпілих. Рішення про відхилення позову було винесено після повторного розгляду справи після того, як Верховний суд скасував рішення апеляційного суду від квітня 2019 року щодо часткового задоволення вимог постраждалих.⁵⁶
87. Аналогічно ніхто не був притягнутий до відповідальності за напад у 2017 році в селищі Вільшани Харківської області, внаслідок якого було вбито рома. УВКПЛ вказує, що судовий процес проти двох чоловіків, обвинувачених у вбивстві, просувається повільно, а розслідування щодо іншого ймовірного порушника було вчетверте закрито обласною прокуратурою.
88. УВКПЛ стурбовано тим, що місцеві органи влади не сприяють участі громадськості в прийнятті рішень з екологічних питань у селі Макухівка неподалік Полтави. Зокрема, місцеві органи влади не вжили змістовних кроків, щоби зняти соціальну та етнічну напруженість, а також усунути екологічну шкоду та забруднення води навколо незаконного сміттєзвалища в селі. Сміттєзвалище, яке не має офіційної документації, як того вимагає українське законодавство, ймовірно забруднює ґрунтові води та негативно впливає на здоров'я місцевих мешканців.⁵⁷ Через низькі ціни на житло та можливості отримання доходу від ручного перероблення сміття збільшується кількість ромів, які переїжджають у цей район, і зростає напруженість між місцевими ромами та неромськими жителями села.

VII. Не залишати нікого осторонь – економічні та соціальні права

89. Протягом звітного періоду УВКПЛ, як і раніше, здійснювало моніторинг труднощів, з якими стикаються деякі особи та групи населення у ситуаціях вразливості під час здійснення соціально-економічних прав. До них належать бездомні особи, особи з інвалідністю, роми та мешканці сільських територій та територій, постраждалих від конфлікту.

---

⁵⁵ Декларація ООН про право і обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати й захищати загально визнані права людини та основоположні свободи, ухвалена Генеральною Асамблеєю 8 березня 1999 року, визнає основоположну роль правозахисників та правозахисниць у реалізації прав людини та в загальній декларації прав людини та у договорах у галузі прав людини. У статті 12 Декларації визначається, що «Держава зобов'язується вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту, з допомогою компетентних органів, будь-якої людини, яка виступає індивідуально та спільно з іншими, проти будь-якого насильства, погроз, помсти, негативної дискримінації де-факто чи де-юре, тиску чи будь-якої іншої свавільної дії у зв'язку із законним здійсненням його чи її прав, указаних у цій Декларації».

⁵⁶ Суд задовольнив позови потерпілих та визнав рішення голови місцевої ради незаконним, а також встановив, що поліція не змогла захистити потерпілих. Апеляційний суд зобов'язав відповідачів виплатити 10 000 гривень кожному із семи потерпілих замість 100 000 гривень, які вимагав кожен із них.

⁵⁷ Інтерв'ю УВКПЛ, 17 січня і 3 лютого 2022 року.

А. Бездомні особи

«Швидка допомога та лікарні часто неохоче приймають бездомних людей, які мають проблеми зі здоров'ям. Тому притулки та пункти обігріву іноді є єдиними місцями, де вони можуть отримати допомогу взимку»,

– волонтерка, яка допомагає бездомним людям у Києві.

---

90. УВКПЛ вітає відкриття нового притулку для бездомних осіб у Мелітополі, Запорізька область – другого притулку для жінок та чоловіків, відкритого в цій області після того, як УВКПЛ обстоювало це питання.⁵⁸ Однак у п'яти областях України досі немає притулків державної або комунальної форми власності, а міський притулок у Миколаєві, як і раніше, приймає лише чоловіків.

За спостереженнями УВКПЛ, більшість пунктів обігріву, що працювали взимку, починали функціонувати лише за різкого зниження температури зовнішнього повітря (нижче -10°C) попри ризики для життя і здоров'я бездомних осіб навіть за вищих температур. УВКПЛ також спостерігало випадки, коли пересувні пункти обігріву не встановлювалися місцевими чи державними органами влади в січні 2022 року на відміну від попередніх років або припиняли роботу через тимчасове підвищення температури зовнішнього повітря, що позбавляло бездомних осіб тепла та тимчасового притулку. У Києві волонтери та волонтерки, які надають допомогу бездомним особам, повідомили принаймні про одну смерть бездомної людини від переохолодження. В Одесі, де в грудні органи місцевої або державної влади не встановили жодного пересувного пункту обігріву, за звітний період було офіційно зареєстровано дві смерті бездомних осіб від переохолодження, тоді як за даними громадянського суспільства, кількість смертей, зокрема, від переохолодження, в Одеській області в зимовий сезон 2021-2022 років перевищила п'ятдесят осіб.⁵⁹

---

⁵⁸ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 лютого – 31 липня 2021 року, п. 100 <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/32ndReportUkraine-en.pdf>.

⁵⁹ Інформація надана організаціями громадянського суспільства за період з 1 грудня 2021 до 4 лютого 2022 року.

Притулки, які доступні для бездомних людей у областях України

станом на січень 2022 року

В. Особи з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності

«Медичні працівники сказали, що напишуть негативний медичний висновок [про мене], тому що директор [установи] хоче залишити мене тут, щоб я працював на його майні»,

- підопічний закладу тривалого догляду про свої спроби переведення в іншу установу, щоб уникнути примусової праці.

91. Упродовж звітної періоду УВКПЛ здійснило 38 моніторингових візитів до закладів тривалого догляду для осіб з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності та психіатричних лікарень. УВКПЛ із жalem зазначає, що в усіх відвіданих установах застосовувалися та чи інша форма свавільних обмежень права на особисту свободу: від заборони залишати установу до обмеження свободи пересування всередині установи.⁶⁰ УВКПЛ задокументувало вірогідні твердження про катування, жорстоке поводження та примусову працю в 12 установах. УВКПЛ зафіксувало три випадки жорстокого поводження з підопічними в закладах тривалого догляду та звернуло на них увагу директорів цих установ. УВКПЛ дізналося, що порушників та порушниць було згодом звільнено з роботи. УВКПЛ глибоко стурбовано тим, що, тоді як інші співробітники та співробітниця мали бути свідками цих інцидентів, вони не повідомили про них, а інциденти були виявлені лише тому, що підопічні або тимчасові працівники та працівниці записали їх на свої телефони. Брак інтегрованості в життя громади є результатом контексту, в якому не були належним чином розв'язані питання соціального захисту, підтримки людей, транспорту, житла, дієздатності та систем

⁶⁰ Таких обмежень не передбачено в українському законодавстві, навіть стосовно осіб, позбавлених дієздатності.

забезпечення для запобігання інституціоналізації в закладах соціального захисту та охорони психічного здоров'я.

92. УВКПЛ зазначило, що в деяких установах поширені порушення права на недоторканність особистого та сімейного життя. В усіх закладах тривалого догляду, які відвідало УВКПЛ, підопічним не дозволялося усамітнюватися в кімнатах або в кабінках у спільних туалетах та душових. Люди в закладах для осіб однієї статі були ще більш обмежені в соціальній взаємодії. УВКПЛ зі стурбованістю зауважує, що в трьох установах для чоловіків та жінок із психосоціальними формами інвалідності співробітники та співробітниця, за повідомленнями, змушували деяких жінок приймати ін'єкції гормональних контрацептивів, що дорівнює порушенню права на фізичну недоторканність.⁶¹ Крім того, УВКПЛ зафіксувало два випадки помсти підопічним, які поділилися інформацією з ММПЛУ під час моніторингових візитів, зокрема, примусової госпіталізації до психіатричної лікарні.

VIII. Права людини в Автономній республіці Крим та місті Севастополі, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією

93. У Криму органи влади Російської Федерації як і раніше запроваджували значні обмеження на здійснення права на мирні зібрання. УВКПЛ задокументувало випадки тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом, насильницьких зникнень, катування та інших видів жорстокого поводження, скоєних Федеральною службою безпеки Російської Федерації («ФСБ»).

A. Право на свободу та особисту недоторканність

94. 23 серпня 2021 року російська влада повідомила про пошкодження газопроводу в районі села Перевальне в Криму. Федеральна служба безпеки Російської Федерації кваліфікувала цей інцидент як диверсію та звинуватила українські спецслужби в її організації. За звітний період ФСБ заарештувала щонайменше вісім кримських татар у зв'язку з їхньою ймовірною причетністю до цього інциденту. Хоча троє людей, включно з першим заступником голови Меджлісу Наріманом Джеляловим, були зрештою звинувачені в диверсії та незаконному зберіганні вибухових матеріалів, решту п'яťох було затримано співробітниками ФСБ без висування офіційних звинувачень і пізніше відпущено.⁶² Усі жертви трималися під вартою без зв'язків із зовнішнім світом від 7 до 38 годин, і щонайменше п'ятьом із них було відмовлено в доступі до обраних адвокатів. Крім того, місцеперебування щонайменше п'яти осіб приховувалося від їхніх сімей, що може кваліфікувати їхні арешти та тримання під вартою як насильницькі зникнення.
95. Крім того, УВКПЛ зафіксувало факти катування або жорстокого поводження щонайменше з п'ятьма особами, затриманими у зв'язку з інцидентом на газопроводі. Усі потерпілі розповідали, що співробітники ФСБ катували їх струмом у підвалі невідомої будівлі, щоби примусити дати показання або пройти перевірку на поліграфі. У більшості випадків порушники прив'язували жертв до стільців клейкою стрічкою, прикріплювали дроти до вух і завдавали численних ударів струмом. Вони також хвалилися перед жертвами безкарністю своїх дій і в одному випадку назвали себе «тими, хто розв'язує язика». УВКПЛ нагадує, що катування, а також жорстоке,

---

⁶¹ Див. ст. 15, 17, 23 і 25 Конвенції про права осіб з інвалідністю.

⁶² Дві особи були звільнені наступного дня, а потім повторно затримані за адміністративними звинуваченнями в непокорі вимогам поліції.

нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження є абсолютно забороненим за міжнародним правом прав людини⁶³ та міжнародним гуманітарним правом.⁶⁴

96. 25 жовтня 2021 року кримськотатарський адвокат Едем Семедляев, який представляв інтереси клієнтів у справах, де УВКПЛ зафіксувало порушення прав людини, був заарештований у відділі поліції в Сімферополі під час виконання своїх професійних обов'язків. Він намагався записати на мобільний телефон те, що, на його думку, було незаконними діями працівників поліції, і не підкорився їхньому наказу припинити запис. Після цього співробітники поліції доставили Семедляєва в службове приміщення й наказали йому зняти весь одяг для проведення особистого обшуку з роздяганням. Коли він відмовився, співробітники та співробітниця поліції висунули йому два обвинувачення в непокорі вимогам поліції, що є адміністративним правопорушенням за законодавством Російської Федерації. Після понад 26 годин затримання адвоката було звільнено. 11 листопада 2021 року пан Семедляев був повторно затриманий за тими саме обвинуваченнями, засуджений до 12 діб тримання під вартою та оштрафований. Адвоката було звільнено 23 листопада 2021 року після відбуття всього строку покарання.

В. Право на мирні зібрання

97. Влада Російської Федерації встановила значні обмеження на здійснення права на мирні зібрання в Криму, обґрунтовуючи їх винятковими заходами надзвичайного характеру у зв'язку з COVID-19.⁶⁵ За даними моніторингу УВКПЛ, у період із вересня до листопада 2021 року щонайменше 184 осіб (163 чоловіки, 18 жінок, 2 дівчинки та 1 хлопчик) були заарештовані біля будівель судів під час спроби бути присутніми на відкритих судових засіданнях або поблизу будівель поліції чи ФСБ. Приміром, 32-річна кримська татарка та її 14-річна донька були серед 30 осіб, заарештованих 23 листопада 2021 року біля ізолятора тимчасового тримання в Сімферополі, куди вони прийшли для зустрічі з Едемом Семедляєвим після його звільнення з-під варти. Дівчинку було звільнено без висування звинувачення після майже дев'яти годин перебування у відділі поліції, а її матір трималася під вартою всю ніч, її було оштрафовано та звільнено після майже 27 годин перебування під вартою.
98. В іншому прикладі кримськотатарський координатор громадянського руху «Кримська солідарність» був свавільно заарештований чотири рази менше ніж за два місяці. Три з цих арештів сталися після його стверджуваної участі в публічних зібраннях, які, на думку російської влади, порушували правила запобігання поширенню COVID-19. Поліція звинуватила 116 підозрюваних в «участі в одночасних масових зборах у громадському місці, що є порушенням санітарно-епідеміологічних правил, запроваджених у зв'язку з пандемією COVID-19», що є адміністративним правопорушенням за російським законодавством. Щонайменше 22 обвинувачених⁶⁶ (усі чоловіки) були засуджені до адміністративного арешту. У всіх задокументованих випадках потерпілі та їхні адвокати вважали, що справжньою причиною арештів було придушення незгодних поглядів, нагнітання страху та перешкодження громадському контролю за гучними судовими процесами в Криму.

С. Свобода пересування

99. Для подолання наслідків пандемії, пов'язаної з COVID-19, Російська Федерація і далі застосовувала загальні обмеження на в'їзд до Російської Федерації з метою перетину

---

⁶³ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ст. 7 і 10; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; Європейська конвенція з прав людини, ст. 3.

⁶⁴ Див. Четверта Женевська Конвенція, ст. 32; Міжнародний комітет Червоного Хреста, Звичаєве МГП, правило 90.

⁶⁵ Комітет ООН з прав людини зазначив, що необхідність звертатися до органів влади по дозвіл на проведення будь-якого зібрання «руйнує саму концепцію мирних зібрань як основного права» (Зауваження загального порядку № 37 (2020) про право на мирні зібрання, п.70)

⁶⁶ Ще двоє чоловіків були засуджені до адміністративного арешту за «непокору вимогам поліції».

адміністративної межі (АМ) до Криму з материкової України.⁶⁷ Загалом громадянам та громадянкам України, які не мають паспортів Російської Федерації або посвідки на постійне проживання в Криму, було заборонено в'їжджати до Криму, за винятком випадків, визначених у відповідному переліку.⁶⁸ В'їзд, серед іншого, дозволявся особам, які відвідують близьких родичів у Криму за умов, що останні мають громадянство Російської Федерації. Не було зроблено винятків для громадян та громадинок України, які мають у власності землю в Криму та наражаються на ризик її примусового продажу чи націоналізації через обмеження Російської Федерації на володіння «іноземцями» земельними ділянками в «прикордонних районах».⁶⁹

100. УВКПЛ задокументувало випадки, коли деякі подорожани та подорожанки не могли в'їхати до Криму попри наявність сімейних зв'язків і гуманітарних підстав для поїздки. В одному випадку лесбійка з материкової України не змогла возз'єднатися зі своєю супутницею життя в Криму, яка має громадянство Російської Федерації і отримала позитивний результат тесту на COVID-19. У переліку винятків одностатеві пари не вважаються близькими членами сім'ї відповідно до законодавства, яке застосовується в Криму Окупаційною державою. В іншому випадку чоловікові, який народився в Криму, але проживав у Києві, було відмовлено у в'їзді до Криму, коли він намагався відвідати похорон свого батька. На пропускному пункті чоловік дізнався, що йому заборонено в'їзд до Російської Федерації, що фактично закриває йому доступ до Криму до 2050 року. У документі, наданому чоловікові, не було вказано причин заборони. Чоловік, який працює в ЗМІ, підозрює, що заборона пов'язана з його проукраїнською політичною позицією й тим, що раніше, у 2014 році, він зазнав насильницького зникнення.⁷⁰ Тепер постраждалий не може відвідувати свою матір, що негативно впливає на здійснення ним права на сімейне життя.
101. Вплив пандемії та обмежень на пересування добре помітні у кількості перетинів АМ, яка залишалася набагато нижчою ніж до пандемії. У серпні 2021 року, місяці із зазвичай високою кількістю перетинів, цифра становила 120 804, що на 75% менше ніж 475 077 у серпні 2019 року.

IX. Технічне співробітництво та розбудова спроможностей

102. За звітний період УВКПЛ надало технічну допомогу через публікацію однієї тематичної доповіді та двох записок з оновленими даними про жертви серед цивільних осіб,⁷¹ у яких містилися цільові рекомендації щодо заходів із покращення захисту основоположних свобод, розширення прав і можливостей громадянського суспільства та захисту громадянського простору.⁷² УВКПЛ також зробило основний внесок у підготовку доповіді Генерального секретаря про ситуацію з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна, опублікованій у серпні

---

⁶⁷ Згідно зі статтею 12 МПГПП, кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування і свобода вибору місця проживання.

⁶⁸ Розпорядження № 635-р від 16.03.2020, <http://government.ru/docs/all/126728/>. Альтернативне посилання http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_347693/f62ee45faefd8e2a11d6d88941ac66824f848bc2/.

⁶⁹ Указ Президента Російської Федерації № 201 від 20 березня 2020 року. Див. також Доповідь Генерального секретаря стосовно Криму, А/75/334, 1 вересня 2020 року, п. 38

⁷⁰ Він приїхав до Криму для роботи у ЗМІ під час референдуму у середині березня 2014 року, був викрадений, побитий і утримувався у підвалі у невідомому місці до звільнення на АМ.

⁷¹ <https://ukraine.un.org/en/151093-conflict-related-civilian-casualties-ukraine-8-october-2021> і <https://ukraine.un.org/en/168060-conflict-related-civilian-casualties-ukraine>.

⁷² УВКПЛ, Громадянський простір і основоположні свободи в Україні, листопад 2019 – жовтень 2021, <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/civic-space-and-fundamental-freedoms-ukraine-1-november-2019-31-october>.

2021 року.⁷³ УВКПЛ також зробило вагомий внесок у підготовку аналітичної довідки ООН стосовно осіб з інвалідністю.⁷⁴

103. УВКПЛ розробило аналітичний документ стосовно відповідності міжнародним стандартам закону «Про корінні народи України» та надало його Омбудсмену та Комітету Верховної Ради України з прав людини. УВКПЛ також надало підтримку Команді ООН у країні в реалізації політики ООН у галузі належної обачності щодо прав людини для допомоги силам безпеки, що не належать до ООН.
104. УВКПЛ поширювало інформацію про міжнародні правові стандарти в галузі прав людини серед представників та представниць Уряду та громадянського суспільства. У жовтні УВКПЛ організувало вебінар із доступу до соціального житла людей, які перебувають у ситуаціях вразливості, за участю Спеціального доповідача з права на достатнє житло, в якому взяли участь представники та представниці Уряду, місцевих органів влади та громадянського суспільства (88 жінок та 47 чоловіків). УВКПЛ також провело регіональний тренінг для молодих фахівців та фахівчинь (27 жінок та 9 чоловіків) з питань взаємодії громадянського суспільства з правозахисними механізмами ООН.
105. УВКПЛ провело тренінги з розбудови спроможностей, зокрема, три тренінги для Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (13 жінок та 7 чоловіків) з правозахисних механізмів і два тренінги для жінок-правозахисниць і всіх, хто захищає права жінок зі зміцнення взаємодії зі спеціальними процедурами ООН (30 та 28 жінок відповідно).
106. УВКПЛ і далі надавало допомогу особам з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності в поновленні їхньої дієздатності і привернуло увагу Омбудсмена ще до десяти справ. За звітний період із допомогою Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини місцевий суд поновив дієздатність чоловіка, якому раніше відмовляли в поновленні. УВКПЛ також співпрацювало з Національною поліцією України та громадянським суспільством для підвищення обізнаності у питаннях розслідування злочинів на ґрунті ненависті.
107. ММПЛУ опублікувала дві авторські колонки і 68 повідомлень у соціальних мережах, а також була згадана в понад 580 статтях ЗМІ.

Х. Висновки та рекомендації

108. Протягом звітного періоду УВКПЛ уважно стежило за тим, як зростання напруженості у відносинах між Україною та Російською Федерацією, спекуляції щодо нарощування військової присутності в регіоні та прогнози щодо можливих бойових дій впливали на права людини з листопада 2021 року. Попри напруженість ситуація в зоні конфлікту на сході України залишалася відносно спокійною з листопада 2021 року до січня 2022 року. УВКПЛ закликає всіх акторів докласти потрібних зусиль для деескалації ситуації через дипломатію та сумлінний діалог відповідно до зобов'язань та принципів, закріплених у Статуті ООН. УВКПЛ також закликає всі сторони конфлікту дотримуватися зобов'язань від липня 2020 року щодо припинення вогню, щоби забезпечити максимальний захист цивільних осіб у зоні конфлікту. Вкрай важливо, щоби сторони повною мірою дотримувалися режиму припинення вогню і приділяли першочергову увагу заходам, спрямованим на захист цивільних осіб від насильства, що триває, особливо від застосування артилерійського та мінометного вогню в житлових районах і навколо них.
109. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», негайно потрібно припинити тривалі тяжкі порушення прав людини, включно зі свавільними затриманнями, катуваннями й жорстоким поведінням. Поширені та вірогідні твердження про катування та жорстоке поведіння підкреслюють нагальну необхідність надання УВКПЛ та іншим незалежним міжнародним спостерігачам із

---

⁷³ Див. Доповідь Генерального секретаря ООН, Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна (A/HRC/76/260) <https://undocs.org/A/76/260>.

⁷⁴ Додаткову інформацію див. у ООН Україна, Аналітична довідка про інвалідність, 2021 <https://ukraine.un.org/en/165090-un-policy-paper-disability>

дотримання прав людини доступу до затриманих та місць тримання під вартою на цій території.

110. У Криму порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, які продовжує вчиняти Окупаційна держава, повинні припинитися. Також потрібно вжити конкретних кроків для захисту права на свободу, права на мирні зібрання, права не піддаватися катуванню і жорсткому поводженню, права на справедливий судовий розгляд.
111. УВКПЛ провело оцінку виконання 364 вимірних рекомендацій, які воно надало у своїх попередніх 32 періодичних та 9 тематичних доповідях (див. нижче). Цими рекомендаціями УВКПЛ прагне запропонувати конкретні, практичні й дієві кроки, вживання яких могло б суттєво поліпшити ситуацію з правами людини для населення України.

СТАТУС ВИКОНАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ УВКПЛ ЗА НОСІЯМИ ОБОВ'ЯЗКІВ

Дата створення: 21 лютого 2022 р. Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

112. З огляду на висновки за поточний звітний період УВКПЛ закликає виконати нижченаведені рекомендації, деякі з яких уже були викладені в попередніх доповідях УВКПЛ:
113. Верховній Раді та Кабінету Міністрів:
- Утворити комплексний механізм компенсації, що охоплює все майно, втрачене внаслідок конфлікту, починаючи з ухвали законопроекту № 5177 або 5177-1 про захист майнових прав цивільних осіб;
  - Установити адміністративну процедуру реєстрації народжень та смертей на територіях, які контролюються самопроголошеними «республіками», та в Криму, яка є практичною та враховує обставини сімей, які там проживають.
  - Відокремити доступ до пенсійних платежів від вимоги реєстрації як ВПО;
  - Запропонувати та розробити законодавство, що забороняє пропаганду ненависті, яка являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі та насильства відповідно до міжнародного права в галузі прав людини;

- e) Внести зміни в національне законодавство для включення злочинів на ґрунті ненависті до ЛГБТІ-осіб через визначення сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності як підстав у статті 161 (1) Кримінального кодексу, а також у всіх формах правопорушень, які обтяжують покарання, і в загальних положеннях про обставини, що обтяжують покарання, у статті 67 (1) (3).
  - f) Забезпечити повну відповідність міжнародним стандартам під час розробки політики чи законодавства щодо правосуддя перехідного періоду;
  - g) Внести зміни до законодавства про вибори, щоби забезпечити дотримання відповідальними органами чітких і прозорих критеріїв для прийняття рішень щодо неможливості проведення виборів у деяких регіонах відповідно до міжнародного права прав людини;
  - h) Внести зміни до цивільного законодавства, заборонивши всі механізми, що дозволяють позбавити або обмежити дієздатність осіб з інвалідністю, та запровадити для них механізми підтримки для прийняття рішень;
  - i) Скасувати «закон про імунітет», щоби забезпечити можливість судового переслідування за вбивства співробітників правоохоронних органів під час протестів на Майдані;
114. Президенту України:
- j) Підписати Закон №1164 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права».
115. Державним і місцевим органам влади:
- k) Збільшити кількість притулків для бездомних людей державної чи комунальної форми власності, забезпечити гендерну чутливість та безпеку в притулках для жінок;
  - l) Консультуватися та змістовно залучати місцеві зацікавлені сторони до прийняття рішень щодо права на чисте довкілля;
  - m) Невідкладно й публічно засуджувати всі випадки мови ворожнечі, підбурювання до насильства, дискримінації та ворожості стосовно будь-якої групи, виражені онлайн та офлайн;
  - n) Активізувати зусилля з деінституціоналізації та розширення доступу осіб з інтелектуальною і психосоціальною формами інвалідності до соціального житла та закладів підтриманого проживання, а також до низки послуг із допомоги вдома, підтримки проживання та інших послуг, що надаються в громадах;
  - o) Невідкладно припинити практику видачі гормональних контрацептивів жінкам, які проживають в установах тривалого догляду за особами з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності, без їхньої вільної та цілком інформованої згоди, що ґрунтується на доступній інформації про вплив на їхнє здоров'я, зокрема, сексуальне та репродуктивне здоров'я, та доступні альтернативні засоби контрацепції;
  - p) Активізувати зусилля з моніторингу, виявлення, повідомлення та розслідування порушень прав людини в закладах тривалого догляду за особами з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності, а також забезпечити підопічним конфіденційний доступ до механізмів подання скарг;
116. Раді національної безпеки і оборони:
- q) Забезпечити відповідність своїх рішень міжнародним правозахисним стандартам і узгодити попередні рішення, що обмежують право на свободу вираження поглядів, із міжнародним правом прав людини;
117. Офісу Генерального прокурора і Державному бюро розслідувань:

- г) Невідкладно й ефективно розслідувати всі випадки насильницьких злочинів, зокрема, злочинів на ґрунті ненависті, погроз і підбурювання до насильства, приділяючи особливу увагу тим, що вчинені членами, учасниками/-цями чи прихильниками/-цями груп, що розповсюджують нетерпимість, і забезпечити притягнення до відповідальності всіх порушників, включно з підбурювачами, планувальниками й організаторами нападів через справедливий судовий розгляд без невинуватих затримок;
- с) Забезпечити своєчасне, ефективне розслідування всіх тверджень про порушення прав людини з боку військовослужбовців і співробітників та співробітниць правоохоронних органів, зокрема, катування і жорстоке поводження; забезпечити належне кримінальне переслідування ймовірних правопорушників та правопорушниць, включно з особами, які обіймають керівні посади;

118. Судам:

- т) Забезпечити здійснення спеціального судового провадження за відсутності обвинувачених відповідно до вимог статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права і лише в тому випадку, якщо обвинувачені були належним чином заздалегідь поінформовані про провадження;

119. Командуванню Операції об'єднаних сил:

- у) Продовжувати посилювати зусилля з просування боротьби з дискримінацією у всіх видах діяльності Збройних сил України, особливо щодо розширення ефективних судових механізмів відшкодування збитків жертвам дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, які служать у Збройних силах;
- в) Забезпечити проведення серед цивільного населення цільових заходів з обізнаності про мінну небезпеку та небезпеку, що виникає через нерозірвані боєприпаси;

120. Самопроголошеній «Донецькій народній республіці» та самопроголошеній «Луганській народній республіці»:

- w) Повністю відкрити всі контрольні пункти в'їзду-виїзду та запровадити зрозумілі заходи щодо зменшення поширення COVID-19; відокремити питання реєстрації за місцем проживання від обмежень свободи пересування, пов'язаних із COVID-19;
- x) Надати УВКПЛ та іншим незалежним міжнародним спостерігачам безперешкодний конфіденційний доступ до всіх місць тримання під вартою, включно з місцем тримання під вартою «Ізоляція»;
- y) Звільнити всіх свавільно затриманих негайно і з дотриманням умов безпеки;
- z) Припинити практику свавільного тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом, зокрема, практику «адміністративного арешту» і «превентивного затримання»;
- aa) Невідкладно надавати інформацію про місцеперебування всіх затриманих їхнім сім'ям і адвокатам;
- bb) Ставитися гуманно до всіх осіб, позбавлених свободи, зокрема, до тих, хто перебуває під вартою у зв'язку з конфліктом, і забезпечити відповідність умов тримання під вартою міжнародному праву;
- cc) Утримуватися від застосування дій, що необґрунтовано обмежують здійснення свободи вираження поглядів.

121. Міжнародній спільноті, зокрема, Уряду Російської Федерації:

- dd) Використовувати всі наявні канали для здійснення впливу на самопроголошені «республіки», щоби забезпечити дотримання ними норм міжнародного права в галузі прав людини та міжнародного гуманітарного права, зокрема виконання ними рекомендацій, наведених вище від п. а) до п. г)

122. У контексті Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією, – Уряду Російської Федерації:

- ee) Виконувати обов'язки як носій зобов'язань за міжнародним правом у галузі прав людини в Криму та дотримуватися своїх зобов'язань як окупаційна Держава відповідно до міжнародного гуманітарного права;
- ff) Забезпечити повний, належний і безперешкодний доступ до Криму міжнародних моніторингових місій із прав людини та неурядових правозахисних організацій відповідно до резолюцій Генеральної Асамблеї ООН 71/205, 72/190, 73/263, 74/168, 75/162, 76/179;
- gg) Повною мірою дотримуватися абсолютної заборони катування й забезпечити незалежне, неупереджене та ефективне розслідування всіх тверджень про катування чи жорстоке поводження;
- hh) Забезпечити, щоб особи, позбавлені свободи, користувалися всіма правовими гарантіями;
- ii) Поважати право обвинуваченого чи обвинуваченої на допомогу обраного ним чи нею адвоката;
- jj) Забезпечити, щоб адвокати могли виконувати свої обов'язки без залякування, утиску чи неналежного втручання;
- kk) Забезпечити доступ представників і представниць громадськості до судових засідань, забезпечити, щоби засідання в закритому режимі проводилися лише у виняткових випадках;
- ll) Утриматися від переслідування осіб за участь у мирних зібраннях незалежно від політичних чи інших поглядів, які висловлюють учасники та учасниці, відповідно до права в галузі прав людини;
- mm) Забезпечити, щоб будь-яке обмеження свободи пересування між Кримом та іншими регіонами України з міркувань охорони громадського здоров'я було недискримінаційним, передбаченим законом та пропорційним;
- nn) Розширити перелік винятків із заборони на в'їзд у Крим на тих, хто не має громадянства Російської Федерації;
- oo) Утримуватися від пояснення заборони на в'їзд громадянам і громадянкам України, які прагнуть потрапити на територію Криму, розпливчастими міркуваннями національної безпеки.